

# Kreativita, vášeň a poslanie

Autor: Yehuda Tagar

Preklad: Silvia K. Galatová

-----  
Môj predošlý článok vo Vitalite bol dosť poetický. Tento bude vo svojej podstate filozofický a etický. Pôjde tu o porovnanie a preskúmanie dvoch vzájomne nekompatibilných prístupov k porozumeniu ľudskému životu: *kauzalitu (príčinnosť)* a *teleológiu (náuku o cieľi)*.

Kolegyne ma požiadali, aby som napísal článok a následne pripravil prednášku, ktorá by našu prácu v psychofonetickej a metodologickej empatii predstavila cez tému „Kreativita, vášeň a poslanie“. Súhlasil som skôr, než som som si uvedomil, k akej veľkej úlohe som sa zaviazal jednak ako terapeut a tréner osobného rozvoja, ale aj ako filozof a historik. V prípravnej fáze som musel konfrontovať obrovskú priepasť oddeľujúcu filozofiu osobného rozvoja od základnej filozofie mainstreamových prírodných vied, ktorá dominuje aj spoločenským a psychologickým vedám.

Musel som konfrontovať skutočnosť, že karteziánska (Rene Descartes 1596-1650) teória, ktorá nahliada na vesmír ako na obrovský mechanický, neosobný hodinový stroj a darwinovský (Charles Darwin 1809-1882) predpoklad prirodzeného výberu ako jediné vysvetlenie biologickej evolúcie, absolútne dominujú tomu, čo je v dnešnej dobe považované za vedecké, či dokonca logické. Musel som tiež konfrontovať skutočnosť, že tieto vedecké teórie sú nezlučiteľné s možnosťou vedomého výberu osobného rozvoja. Som presvedčený, že rozdiel medzi týmito dvoma prístupmi nie je založený na logických, vedeckých alebo filozofických rozdieloch, ale na výbere pohľadu na svet: ontologického predpokladu o povahe bytia.

V zásade som pre účely tohto článku zúžil podstatu týchto dvoch prístupov takto: 1) **kauzálny prístup k realite**: všetko možno vysvetliť minulými príčinami, ktoré nevyhnutne vedú k súčasnej situácii: gény, inštinkty, vplyvy prostredia, mutácia, prežitie najsilnejších, prirodzený výber, náhoda, alebo 2) **teleologický prístup k realite**: všetko možno vysvetliť budúcimi zámermi a účelom, k naplneniu ktorého sa existujúce prvky organizujú do funkčnej formy.

Teleológia je vysvetlenie javov skôr z hľadiska účelu, na ktorý slúžia, než z dôvodu ich vzniku. Je to náuka o cieľi, cieľovosti, účele, účelnosti, zámere, zámernosti. Spätné usudzovanie od vzniknutej prítomnosti k minulej intencii (zámeru) je teleologická perspektíva (z Wikipédie). Medzi významných teleologicky naklonených filozofov patria: v staroveku Platón a Aristoteles; v ranom novoveku G.W.F. Hegel, Wolfgang Goethe, Gottlieb Fichte, Franz Brentano; Friedrich Nietzsche; v 20. storočí Karl Marx, Rudolf Steiner, Alasdair MacIntyre či Thomas Nagel. Aristoteles napríklad tvrdil, že vrodenný cieľ (telos) žalúďa je stať sa dubom.

Aby som bol intelektuálne úprimný, týmto jasne oznamujem svoje filozofické postavenie: na základe vlastného rozhodnutia žijem s presvedčením, že ľudský život a život prírody sú v zásade teleologické - poháňané inteligentným účelom. To sa považuje za veľmi nevedecké dnes, ako aj (až na niektoré výnimky) počas väčšiny 19. a 20. storočia. Teleologický prístup sa však nedá úplne vylúčiť z biológie ani z humanitných vied, pretože množstvo pozorovateľnej reality sa dá vysvetliť iba cieľavedomou hybnou silou. Pozrite sa napríklad na auto pohybujúce sa po ceste: auto je navrhnuté na určitý účel, bolo skonštruované na tento účel, zakúpené za týmto účelom, šoféruje ho vedomý vodič s cieľom dospieť z bodu A do bodu B. Pohybom bez účelu auto na ceste nie je možné vysvetliť. Napriek tomu sa teleológia považuje za nevedeckú. Ako biológ John

Haldane (1892-1964) kedysi povedal: „*Teleológia je ako milenka biológa: nemôže bez nej žiť, ale nechce, aby ho s ňou videli na verejnosti.*“

Takže pre mňa je teleológia manželka, nie milenka, a mňa s ňou na verejnosti uvidíte: budem prednášať a písať o kreativite, vášni a misii z teleologického hľadiska.

Pozrime sa najprv na **tvorivosť**. Na rozdiel od zvierat je ľudská rasa nedokončeným stvorením. Stále sme v procese tvorenia, predovšetkým sami sebou. Nechajte zvieratá samé v prírode a prídte ich navštíviť o stovky alebo tisíce rokov neskôr. Nezmenili sa. Ich tvorenie je už dokončené. Nechajte skupinu ľudí samých 10 rokov a prídte ich potom navštíviť. Zistíte, že sa zmenilo všetko od spôsobu ich života, interakcií a až po spravovanie seba samých.

Naše tvorenie nie je dokončené, to je zrejmé z pozorovania ľudskej histórie. Vyvíjame sa nielen environmentálnymi tlakmi zvonka, ale aj našou vlastnou tendenciou vyvíjať sa. Zdá sa, že jediným konštantným prvkom v ľudskom živote je zmena samotná.

V šedej hmote neokortexu, hlavnej časti ľudského mozgu, ktorá z nás ľudí robí jedinečný druh, existujú určité špeciálne schopnosti: môžeme myslieť, vytvárať mentálne obrazy našich zmyslových zážitkov, udržiavať ich ako spomienky, mať k nim prístup podľa vlastnej vôle a **tvoriť** z nich nové možnosti, ktoré predtým neexistovali, či už v interakcii s prírodou alebo s ľuďmi. Inými slovami: v dôsledku našej vrodenej tvorivosti sa neustále meníme a stále vytvárame novú skutočnosť. To je naša podstata, ktorá nás robí ľuďmi.

Čo presne je fyziologický základ, ktorý umožňuje túto tvorivú ľudskú schopnosť, je stále predmetom diskusie, ale jej funkcia je jasná. Niektorí psychológovia začiatkom 19. a 20. storočia tvrdili, že zásadný rozdiel, ktorý nás robí jedinečným človekom, nie je vôbec fyziologicky založený, ale má prirodzenú duševnú alebo duchovnú povahu: Gottlieb Fichte, zakladateľ nemeckého idealizmu, identifikoval základnú ľudskú schopnosť poznania prostredníctvom ľudského „Ja“ ako nezávislej bytosti. Franz Brentano, zakladateľ modernej „zámernosti“, tvrdil, že myseľ má nezávislú povahu. Edmond Husserl, zakladateľ fenomenológie, tvrdil, že myseľ môže poznať „hlavný názor javu“. Podľa nich ľudská myseľ pôsobí *prostredníctvom* ľudského fyzického aparátu, ale nie je s ním identifikovaná.

My ľudia sme tvorcovia. Nie je to len činnosť, ktorú robíme, je to, kto sme! Až po funkciu a štruktúru nášho mozgu. Čo je príčina a čo následok, je ťažké povedať. Sme tvorivé bytosti z dôvodu našej jedinečnej štruktúry mozgu? Alebo je naša štruktúra mozgu výsledkom tvorivých činností, ktoré robíme? Genetika alebo epigenetika?

Nie je sporné, že my, ľudia, neustále znovu vytvárame seba aj našu civilizáciu, a to platí aj pre ľudskú prácu. V skutočnosti, *to* je ľudská práca: vedomá zmena daných okolností, prírodných či ľudských. Žiaden iný tvor na zemi nepracuje: prežívajú podľa daných a opakovateľných vzorcov, ktoré sú zakorenené v ich inštinktívnej štruktúre a tele. Aj my konáme pre prežitie a nasledujeme inštinkt. Ale to, čo nazývame práca, je výsledkom vedomého uplatňovania myslenia, poznania a tvorivosti v interakcii s prírodou a medzi sebou. Práca nie je daná prírodou a inštinktom. Prácu treba vedome tvoriť, od najjednoduchšieho remesla po jadrovú vedu, od naučenia sa rozprávať po špičkový výskum, od prvej pomoci po operáciu mozgu. Bez ľudskej tvorivosti neexistuje ľudská práca.

Je zrejmé, že niektorí z nás sú kreatívnejší než iní: nielenže plníme dané funkcie a očakávania, ale vytvárame úplne nové možnosti toho, čo robíme so sebou samými, s našimi vzťahmi a prácou. Povedal by som, že všetci máme „gény tvorivosti“, ale niektorí z nás majú väčší

prístup k ľudskému tvorivému potenciálu než iní. U tých, ktorí vedome nevyužívajú svoju kreativitu, po čase narastá frustrácia, nakoľko ich kreatívny potenciál nie je plne využitý. Ak zostane táto potenciálna tvorivá energia nevyužitá, môže začať pôsobiť proti nám a stať sa toxickou.

Takže aby sme boli zdravou ľudskou bytosťou, musíme byť tvorivou ľudskou bytosťou: „homo sapiens faber“. Pojem „Homo Sapiens“, „človek rozumný“, vedecký zoologický názov pre ľudí, ktorí žijú na zemi ostatných 300 000 rokov, bol v roku 1758 vytvorený Carlom Linnaeusom, veľkým švédskym botanikom a zoológom. Pojem „Homo faber“, „človek tvorivý“ alebo „človek architekt“, je oveľa staršia definícia ľudskej rasy, ktorú vo svojom diele prvýkrát použil štátnik Appius Claudius Caecus v 4. storočí p.n.l. Vo svojej knihe *Sententiae* napísal: „*Homo faber suae quisque fortunae*“, čo znamená: „Každý človek je architektom svojho osudu“. Pojem „Homo faber“ používali renesanční humanisti a neskorší filozofi ako Benjamin Franklin, Karl Marx, Hannah Arendt, Max Sheller, Henri Bergson a Umberto Eco. Vzťahuje sa na schopnosť človeka ovládať svoj osud, vytvárať nástroje, umenie, vedu a civilizáciu.

Pozrime sa teraz na **vášeň** a jej vzťah k tvorivosti. To, čo tvorí rozdiel medzi nevyužitím nášho kreatívneho potenciálu a jeho využitím, je vášeň. Vášeň je oheň v ľudskej duši, ktorý nás udržuje v pohybe. Bez vášne sa nemôže udiť nič kreatívne. Termín vášeň, ako sa dnes používa, vo svojom význame zahŕňa kombináciu vitality, energie, túžby, motivácie, entuziazmu a vôle. Až do 13. storočia sa slovo vášeň používalo pre označenie utrpenia (pozri *Kristovo utrpenie*, v angl. *The Passion of Christ*). Ale niečo sa zmenilo a od 14. storočia sa význam slova *vášeň* rozšíril o grécke slovo *pathos*: intenzívne pocity. Od konca 16. storočia začalo zahŕňať sexuálnu lásku a od 17. storočia aj entuziazmus (zdroj: online etymologický slovník). Dnes sa definuje ako: „veľmi silný pocit, napríklad sexuálna príťažlivosť, láska, nenávisť, hnev alebo iné emócie“ (Cambridgeský slovník). To, čo bolo kedysi bolesťou spôsobenou vonkajšími faktormi, sa postupne stalo individuálnym prejavom duše prichádzajúcim zvnútra. Toto je záznam nezastaviteľného procesu individualizácie, ktorý je stále silnejšou hnacou silou nášho súčasného vývoja: ľudské „ja“ postupne vstupuje do ľudskej duše.

To, čo zapalať vášeň jedného človeka a čo udržuje iného pasívneho, je záhada, tajomstvo osobnosti. Pre rodičov, učiteľov či priateľov je takmer nemožné dať deťom, dospievajúcim či dospelým vášeň. Vášeň je oheň prichádzajúci zvnútra. Je možné ho podnecovať, nakrmiť alebo uhasiť. Z hľadiska osobného rozvoja, mať vášeň v danom okamihu nie je voľba. Ale znovu ju objaviť, znovu sa k nej pripojiť, pestovať ju a nakrmiť, je potenciálne voľba. Ľudia môžu mať motiváciu urobiť niečo vedomé s nedostatkom vášne v ich živote, vzťahu či práci. My psychofonetickí terapeuti, ku ktorým príde klient, ktorý chce riešiť svoju vášeň, využívame utrpenie z jej nedostatku či straty (starý význam pojmu *vášeň*) ako pákovú energiu na opätovné objavenie pochovanej či nevyživovanej vášne a jej znovuoživenie. Dá sa to. Deti sú prirodzene zvedavé a nadšené životom. Neskôr v živote mnohí vášeň strácame z rôznych dôvodov. Môžeme ju znovu objaviť. Vášeň sa u každého môže stať kľúčom na aktiváciu potencionalnej kreativity.

A čo **poslanie človeka**, účel ľudského života? Iba na základe kreativity aktivovanej vášňou, môže človek dúfať, že sa mu podarí vytvoriť nové spojenie s jeho potenciálnou misiou na Zemi. Pokiaľ ide o základný prístup k ľudskému životu, stojíme pred voľbou z dvoch možností: A) život je v podstate biologická či fyziologická mutácia, genetická náhoda, ktorá sa začína počatím bez predchádzajúcej existencie a končí smrťou, po ktorej už nič nie je, B) život je vo svojej podstate misia, účelná operácia, navrhnutá dávno pred počatím a pretrvávajúca dlho po smrti. Pochádzame z rodičov alebo prichádzame cez rodičov?

Ako som uviedol na začiatku tohto článku, moje stanovisko je jasne teleologické: ľudský osud sa riadi predovšetkým poslaním a účelom. Ale to, čo tento účel JE, musí pre seba určiť každý jednotliviec sám. Snaha o naplnenie účelu v živote je pre ľudskú konštitúciu prirodzená, je nemožné ju z nej dostať preč, tak, ako je nemožné vybrať z nášho systému naše základné

inštinky. Sú neoddeliteľnou súčasťou nášho ľudského „hardvéru“. Avšak na rozdiel od nášho inštinktívneho života, ktorý funguje aj bez nášho vedomého pričinenia či voľby, k našej snahe o cieľavedomý život sa rodíme slepí. Vieme, že je tam, ale nemôžeme ju vidieť. Poznanie nášho účelu je možné získať iba individuálnym vedomým úsilím. Usilovať o spoznanie a naplnenie účelu a zmyslu života je voľba, bezplatná iniciatíva, niečo, o čom sa sami môžete rozhodnúť, či to urobíte, alebo nie. Nik vás k tomu nemôže prinútiť. Účel potenciálne existuje, ale musíte ho vytvoriť, aby sa stal skutočným.

Ak sa však rozhodneme žiť život bez napĺňania nášho poslania, nebude to zadarmo. Celý ľudský systém je navrhnutý tak, aby slúžil tomuto neznámemu účelu. Bez snahy o nájdenie svojho poslania a účelu v tomto živote sa hlboká energia, ktorá v nás žije, stane nevyužitou, nadbytočnou, atrofuje. A táto atrofia má tendenciu šíriť sa ďalej na všetkých úrovniach, otupiť ľudského ducha, znecitlivieť ľudskú dušu, znižovať radosť zo života, zabíjať entuziazmus, odstraňovať zmysel všetkého, poškodzovať telo, a nakoniec sa stáva nihilizmom, najničivejšou životnou filozofiou zo všetkých.

Vášeň, kreativita a poslanie sú teda prepojené. Vášeň zapaluje kreativitu, ktorá je pre človeka prirodzená. Aktivovaná kreativita poháňaná túžbou nájsť v živote svoj účel, umožňuje vnútorné spojenie s potencionálnym poslaním života, ktoré čaká na objavenie. Keď dost ľudí nájde spojenie so svojím potenciálnym účelom v živote, potom ľudstvo ako celok nájde spojenie so svojím účelom pozemského života. Samotné prežitie nemôže byť dôvodom existencie. Prežitie je základnou podmienkou potrebnou na objavenie a žitie nevyhnutného zmyslu a účelu ľudského pozemského života. Toto je príbeh vývoja ľudského vedomia.